

УДК 327.51 НАТО (438+474.5+477)

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ПАРТНЕРАМИ ПО НАТО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ ТА БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ (2014-2016 рр.)

Інна Турянця

Ужгородський національний університет
Україна, 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14/А
e-mail: inna_t12@ukr.net

Сучасні виклики безпеці України повністю та наочно довели нежиттєздатність концепції неприєднання до військово-політичних блоків, проголошеної за специфічних умов ще у Декларації про державний суверенітет 1990 р. Так звана багатовекторність зовнішньої політики та дотримання військово-політичного нейтралітету має доцільність лише у випадку невеликих європейських країн (Австрія, Ірландія, Швеція, Швейцарія), які оточені достатньо миролюбними сусідами. Особливі умови забезпечення нейтралітету одержала Фінляндія.

Однак, у ХХІ ст. найбільша за площею країна світу – Російська Федерація почала демонструвати відверто експансіоністську політику. Мало того, через незаконну анексію українського Криму, розгортання військових дій на Сході України, участю у конфлікті у Сирії, нехтуванням базового принципу міжнародних відносин – поважання державного суверенітету та недоторканості кордонів, Росія фактично знищила світову систему безпеки, що була закладена після Другої світової війни. Більш того, Росією був дискредитований принцип ядерного роззброєння та добровільної відмови від такого виду озброєнь. Озираючись на сумний досвід України, яка в обмін на гарантії територіальної цілісності за умовами Будапештського меморандуму 1994 р. відмовилась від ядерної зброї, але стала об'єктом військової агресії Росії – одного із підписантів і гарантів згідно меморандуму, інші держави світу повністю відмовилися від концепції «нерозповсюдження». Нового сенсу для нашої держави набуло членство у військово-політичному блоці НАТО.

Останнім часом Україна також змінила вектор своєї зовнішньої політики. Проходить процес відмови від багатовекторності та від-

бувається перехід до стратегії євроатлантичної інтеграції. Значно змінилась і громадська думка щодо вступу України до НАТО. Так, станом на 2015 р. за вступ до цієї організації висловилося біля 75% населення України [1].

Таким чином, пріоритетним напрямом зовнішньої політики України на сьогодні є актуалізація співпраці з країнами-партнерами по НАТО задля запобігання майбутніх і мінімізації сучасних викликів і загроз для нашої держави. Основним завданням запропонованої наукової публікації є висвітлення стану співпраці України з партнерами по Північно-Атлантичному блоку, зокрема з Польщею та Литвою у 2014-2016 рр.

Щодо історіографічної компоненти сформульованої теми, то у запропонованому варіанті у сучасній українській науці подібного роду дослідження немає. Але варто зазначити, що існує певна низка робіт українських науковців, які опосередковано підіймали тематику даної статті у контексті більш широких досліджень. Серед такого роду досліджень варто відзначити роботи І.Я. Тодорова «Взаємини України з НАТО в контексті стратегії національної безпеки (2015 р.)» [2], Ю. Радковця «Рішучість на шляху до НАТО та ЄС як запорука безпеки України в умовах збройної агресії зі сторони Російської Федерації» [3], О.С. Кучика «Трансформація форм та механізмів співпраці України з НАТО в умовах сучасних викликів та загроз» [4]. Потрібно зауважити, що вищенаведені дослідження мали форму тез конференції та були суттєво обмежені за обсягом, що не дало можливості розкрити питання співробітництва України та країн НАТО у повній мірі.

Ще однією роботою, яку можна вважати певним підґрунтям до нашого дослідження, є праця В. Бадрака «Потенціал співробітництва

України з ЄС у сфері безпеки» [5]. Хоча зазначена робота не охоплює часовий проміжок нашої статті, але базові засади співробітництва тут висвітлено досить чітко, окреслено коло країн НАТО, що сформували так звану «Групу країн друзів України в НАТО».

Знаковим дослідженням, яке переконливо окреслило рівень небезпеки з боку РФ і необхідність активізації та прискорення інтеграційних прагнень європейського спрямування, була робота О. Мельника «Україна у структурі регіональної та глобальної безпеки» [6]. Без перебільшення це було пророчє дослідження, в якому автор чітко вказав на агресивні наміри РФ щодо України та визначив коло європейських країн, на допомогу яких варто сподіватись і розраховувати. Серед них фігурували Польща, Литва, Латвія, Естонія. Наявна ще низка робіт українських авторів, в яких побіжно зачіпалось питання співпраці України з партнерами по НАТО в умовах сучасних викликів міжнародній стабільності. Серед них статті А. Яблонської «Міжнародні перспективи інтеграції України до НАТО в умовах «української кризи»» [7], А. Гетьманчука «Україна-НАТО: прихована інтеграція чи неоголошений нейтралітет?» [8], Я. Малика «До питання про євроатлантичну інтеграцію України» [9].

На жаль, процес формування сучасних безпекових викликів для України розпочався задовго до відвертих проявів російської агресії. Наростання безпекової кризи мало тривалий характер і містило у собі поступову втрату підвалин обороноздатності на фоні активного знищення обороноспроможності українських військових і силових структур. Все це відбувалось за обставин послаблення дипломатичних важелів впливу на ситуацію у площині регіональної безпеки. Більшу частину зовнішніх і внутрішніх загроз було проігноровано як політичними елітами, так і українським суспільством.

Самозаспокоєння, що базувалось на уявленні про те, що Україна має розраховувати на гарантії безпеки надані США, Російською Федерацією, Великою Британією, Францією і КНР у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та зафіксовані у Будапештському меморандумі 1994 р., було хибним. Проте, застережливий висновок стосовно справжньої ціни

цих гарантій дало Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради: «...Конфлікт навколо острова Коса Тузла і ряд недружніх дій з боку одного з гарантів безпеки України (наприклад, 26 травня 2006 р. Державна Дума Російської Федерації одноставно проголосувала за протокольне доручення про запит інформації в Уряді РФ про заходи по поверненню Криму до складу Росії, а 4 червня 2008 р. – направила Звернення до Президента й Уряду РФ з пропозицією розірвати Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією...) при повному неутручанні інших гарантів ставлять під сумнів надійність виконання країнами-гарантами взятих на себе зобов'язань щодо надання гарантій безпеки та територіальної цілісності України за цим Меморандумом» [10]. Як бачимо, тривожні дзвоники почали лунати задовго до 2014 р.

На сьогоднішній момент єдиним виходом для збереження державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності є вихід України з орбіти впливу Кремля. Втілення у життя євроінтеграційних прагнень, долучення до системи європейської безпеки, невід'ємною складовою якої є НАТО, є головним пріоритетом.

На цьому шляху в Україні, окрім труднощів і перепон, наявні і сприятливі фактори. Серед яких – формування коаліції країн членів НАТО, відома під назвою «Група друзів України в НАТО». У межах співпраці з цими країнами у 2014 р. відбулася низка спільних заходів. Так, 1 квітня 2014 р. відбулася зустріч в.о. Міністра закордонних справ України А. Дешиці з представниками «Групи друзів України в НАТО» (за ініціативи Постпредства Литви при НАТО, вперше в історії відносин між Україною й Альянсом, було започатковано подібний формат). Участь у засіданні взяли міністри закордонних справ Литви, Словаччини, Угорщини, Естонії, Латвії, Туреччини, Польщі, Данії, послы Канади та Великої Британії, які висловили підтримку суверенітету та територіальній цілісності України, а також підтвердили готовність надавати необхідну допомогу нашій державі у зміцненні її обороноздатності та проведенні реформ. 14 квітня 2014 р. проведено чергове засідання «Групи друзів України в НАТО», у ході якого

було обговорено останній розвиток подій в Україні, а також проект матриці заходів на виконання рішення міністрів закордонних справ, прийнятого під час засідання Комісії Україна-НАТО від 1 квітня 2014 р. щодо надання нашій державі максимальної практичної підтримки. 29 квітня 2014 р. проведено неформальні консультації «Групи друзів України в НАТО» на рівні заступників постійних представників. Було узгоджено перелік середньострокових та довгострокових заходів з метою забезпечення належної імплементації рішення міністрів закордонних справ Комісії Україна-НАТО від 1 квітня 2014 р., щодо надання нашій державі максимальної практичної підтримки [11].

Для України стратегічне партнерство з НАТО є невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу, оскільки доповнює процес внутрішньодержавних перетворень у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та державами-членами – з іншої. Мова йде, крім самої Угоди про асоціацію, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, також про реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України № 5 від 12 січня 2015 р., та про виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 695 від 9 грудня 2014 р. та схваленої Постановою Верховної Ради України № 26-VIII від 11 грудня 2014 р., про важливі реформи оборонного та безпекового секторів, оборонно-промислового комплексу та національних Збройних Сил. Це дасть змогу зробити процес інтеграції України до європейської та євроатлантичної спільноти комплексним і всеохоплюючим [12].

Системною основою розвитку співробітництва з НАТО та важливим інструментом здійснення реформ в Україні за підтримки Альянсу є Річні національні програми співробітництва Україна-НАТО (РНП), які розробляються з 2009 р. Задля чіткої структуризації пріоритетів розвитку партнерства Україна – НАТО у 2016 р. Президентом України було підписано «Річну національну програму співробітництва Україна-НАТО на 2016 р.» [13]. У цьому документі одним із

пріоритетів зазначено забезпечення участі українського військового персоналу у спільній литовсько-польсько-українській бригаді (ЛИТПОЛУКРБРИГ) [14].

Найбільш суттєву допомогу у побудові відносин Україна – НАТО відіграють Литва та Польща. Політика цих країн є досить прагматична, адже на тлі підвищення рівня агресії з боку Росії цим країнам не «подобається» статус буферної зони між Європою та РФ. В їх стратегічних планах є відсунення цього рубежу. Україна може бути у нагоді під час реалізації такої ідеї. Але варто зазначити, що ці прагнення Литви та Польщі не ґрунтуються лише на власних інтересах і використанні сусідів у ролі звичайного буфера. Україна також отримує від цього преференції. По-перше, наша держава здобуде від партнерів ще більш надійну підтримку у питаннях євроінтеграції. По-друге, Литва та Польща, як члени НАТО, надають інформаційну, технологічну, консультативну допомогу у реорганізації української армії. По-третє, окрім військової допомоги ці країни залучають Україну до реалізації спільних програм у гуманітарній, освітній та інформаційних сферах. Тож від такої взаємодії мають зиск усі учасники. Теоретична база взаємодії систематично підтримується практичними кроками. Так, заступник посла Польщі в Україні Даріуш Гурчинський заявив: «Україна повинна брати участь в обговоренні політики НАТО» [15].

У 2016 р. заплановано проведення самміту НАТО у Польщі. На сьогоднішній момент підіймається питання щодо залучення української сторони до цього заходу. Зокрема, міністр канцелярії Президента Польщі Кшиштоф Щерський, заявив: «Польська сторона хоче, щоб під час самміту у Варшаві відбулося формальне засідання Ради НАТО – Україна на рівні глав держав». Також він додав, що під час засідання комітету обговорять широке коло питань двостороннього та міжнародного співробітництва: «Темою номер один є політика безпеки: конфлікт в Україні, перспектива для сходу України та Криму у контексті Мінських домовленостей», – підкреслив польський міністр. Також обидві сторони обговорять відносини Україна – ЄС. «Обговоримо результати угоди про асоціацію, вільну торгівлю та можливу до-

помогу Польщі для України», – зазначив Щерський [16].

Окрім дипломатичної й інформаційної підтримки Польща здійснює практичні заходи для переходу України на стандарти НАТО. Польські військові проводять навчання інструкторів для української армії за підтримки Міністерства оборони Польщі. Навчання проходить у рамках програми НАТО DEEP (Defence Education Enhancement Program). Метою цієї програми є адаптація збройних сил України до стандартів Альянсу [17].

Особливу увагу необхідно звернути на розгортання функціонування спільної польсько-українсько-литовської військової бригади. Урочиста презентація цього військового формування відбулася у 2015 р. у місті Любліні. У спільній українсько-польсько-литовській військовій частині будуть служити 545 українських військових, від Польщі – 3,5 тис., а від Литви – до 350 військовослужбовців. Литовсько-польсько-українська бригада досягне військово-операційної готовності у 2016 р. Виступаючи на урочистому відкритті приміщення штабу бригади голова оборонного відомства Польщі Антоні Мацеревич зазначив, що взаємодію країн у рамках бригади він сприймає як «одну з основних форм нашої військової співпраці на східному фланзі НАТО». Політик підкреслив, що бригаду утворюють два члени НАТО – Польща та Литва, а також Україна, яка перебуває «під тиском російської агресії» [18].

Таким чином, співпраця України з країнами партнерами по НАТО має значний потенціал. Більшість сучасних загроз чітко ідентифікуються як у Північно-Атлантичному альянсі, так і в Україні. Особливу небезпеку на європейському континенті становить Російська Федерація, яка веде пряму військову агресію проти України. Досить недружною є її політика і по відношенню країн Балтії. Все це у сукупності приводить до потреби перегляду стратегії стримування, яку сповідує НАТО. Варто наголосити, що головними союзниками України серед членів НАТО є Польща та Литва, які практичними діями засвідчили свою зацікавленість у поглибленні військово-політичної співпраці з Україною. Протягом 2014-2016 рр. у Східній Європі пройшли процеси докорінної переоцінки сучасних загроз і викликів, відбувається природна зміна

військових доктрин країн Альянсу. Разом з цим, Україна залишається ключовою країною Східної Європи у процесі побудови європейської системи безпеки та протистояння сучасним викликам міжнародної стабільності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Україна-НАТО. Інформаційний центр / Громадська думка щодо вступу в НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/inform-center/gromadsyka-dumka-shhodo-vstupu-v-nato>
2. Тодоров І.Я. Взаємини України з НАТО в контексті стратегії національної безпеки (2015 р.) / Ігор Ярославович Тодоров // Імплементация стандартів НАТО в Україні: здобутки та перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 23 вересня 2015 року / Упор. М.З. Мальський, О.С. Кучик. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – С. 6-10.
3. Радковець Ю. Рішучість на шляху до НАТО та ЄС як запорука безпеки України в умовах збройної агресії зі сторони Російської Федерації / Ю. Радковець // Імплементация стандартів НАТО в Україні: здобутки та перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 23 вересня 2015 року / Упор. М.З. Мальський, О.С. Кучик. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – С. 11-15.
4. Кучик О.С. Трансформація форм та механізмів співпраці України з НАТО в умовах сучасних викликів та загроз / Олександр Сергійович Кучик // Імплементация стандартів НАТО в Україні: здобутки та перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 23 вересня 2015 року / Упор. М.З. Мальський, О.С. Кучик. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – С. 15-17.
5. Бадрак В. Потенціал співробітництва України з ЄС у сфері безпеки / В. Бадрак / Konrad Adenauer Stiftung. – К., 2011. – 43 с.
6. Мельник О. Україна у структурі регіональної та глобальної безпеки / О. Мельник // Національна безпека і оборона / Центр Разумкова. – 2008. – № 9. – С. 1-12.
7. Яблонська А. Міжнародні перспективи інтеграції України до НАТО в умовах «української кризи» / А. Яблонська // Free Voice Information Analysis Center. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/international-perspectives-of-ukraine-integration-into-nato>
8. Гетьманчук А. Україна-НАТО: прихована інтеграція чи неоголошений нейтралітет? / А. Гетьманчук // Україна – НАТО діагностика партнерства. – К.: Інститут світової політики, 2015. – С. 3-12.
9. Малик Я.І. До питання про євроатлантичну інтеграцію України / Я.І. Малик [Електронний ресурс] // Демократичне врядування. – 2014. – Вип. 14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_7
10. Мельник О. Україна у структурі регіональної та глобальної безпеки / О. Мельник // Національна безпека і оборона / Центр Разумкова. – 2008. – № 9. – С. 1-12.
11. Україна-НАТО. Хронологія відносин Україна-НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/relations>
12. Міністерство оборони України / Офіційний сайт. Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spirovbitnicztvo/richna-naczionalna-programa-spirovbitnicztva-ukraina-%E2%80%93nato-na-2015-rik.html>
13. Річна національна програма співробітництва Україна-НАТО на 2016 р // Указ Президента України від 12

лютого 2016 року № 45/2016. – 97 с.

14. Там само. – С. 24.

15. Інформагентство FORUM. У Польщі наполягають, що у НАТО повинні чути голос України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://for-ua.com/article/496180>

16. Інформаційний портал «Новое время». Польща запрошує зібрати раду НАТО-Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/polshcha-zapropnuvala-zibrati-radu-nato-ukrajina-101282.html>

17. Електронна газета ZN.UA. Польща навчить україн-

ських військових інструкторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zn.ua/UKRAINE/polscha-obuchit-ukrainskih-voennyh-instruktorov-171456.html>

18. Військовий інформаційний портал «Military Navigator». Україна, Польща і Литва запускають роботу багатонаціональної бригади «ЛитПолУкрбриг». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.milnavigator.com/uk/ukraina-polsha-i-litva-zapuskayut-rabotu-mnogonacionalnoj-brigady-litpolukrbrig/>

Туряниця Інна *Співпраця України з партнерами по НАТО в умовах сучасних викликів міжнародній стабільності та безпеці держави (2014-2016 рр.)*

У статті аналізується стан співпраці України з державами-членами НАТО за умов трансформації сучасних загроз на європейському континенті. Окреслюється динаміка взаємодії з групою країн-членів НАТО, що отримала назву «Група друзів України в НАТО», протягом 2014-2016 рр. Виділяється перелік викликів і загроз міжнародній стабільності сучасності. Визначається роль Польщі та Литви у процесі інтенсифікації відносин України з країнами Європейського союзу та НАТО.

Ключові слова: регіональна безпека, Україна-НАТО, російська агресія, Литва, Польща, протидія російській експансії

Туряниця Інна *Сотрудничество Украины с партнерами по НАТО в условиях современных вызовов международной стабильности и безопасности государства (2014-2016 гг.)*

В статье анализируется состояние сотрудничества Украины с государствами-членами НАТО в условиях трансформации угроз на европейском континенте. Определяется динамика взаимодействия между Украиной и группой стран, получившей название «Группа друзей Украины в НАТО», в течении 2014-2016 гг. Выделяется перечень вызовов и угроз международной стабильности современности. Определяется роль Польши и Литвы в процессе интенсификации отношений Украины со странами Европейского союза и НАТО.

Ключевые слова: региональная безопасность, Украина-НАТО, российская агрессия, Литва, Польша, противодействие российской экспансии

Turyanytsya Inna *Ukraine's cooperation with partners of NATO in terms of current challenges to international stability and security of the State (2014-2016)*

Ukraine's modern security challenges fully proved no future viability of the concept of non-alignment. The policy of multi-vector foreign policy and military tactics observance of political neutrality has expediency only small European countries (Austria, Ireland, Finland, Sweden and Switzerland) are surrounded by enough peaceful neighbors. However, in the twentieth century the largest country in the world – Russian Federation started to show openly expansionist policy. Not only because of the illegal annexation of Crimea, Ukrainian, deployment of military operations in eastern Ukraine, disregard sovereignty and inviolability of borders, Russia is destroying the global system of security that was founded after the Second World War. Moreover, Russia has been discredited concept of nuclear disarmament and voluntary renunciation of weapons of this type.

Ukraine's cooperation with NATO partner countries has great potential. Most threats are clearly identified as a North Atlantic alliance, and Ukraine. A particular danger in Europe is the Russian Federation which is direct military aggression against Ukraine. Suffice it is not friendly policies and against the Baltic States. All this leads to a pile containment strategy review, which adheres to NATO. It should be emphasized that the main allies of Ukraine among NATO members Poland and Lithuania is that practical actions have shown their interest in deepening military and political cooperation with Ukraine. Eastern Europe have undergone a radical reassessment of threats and challenges is changing military doctrines of NATO in 2014-2016. At the same time Ukraine is a key country in Eastern Europe in the process of building a European security and countering contemporary challenges to international stability

Keywords: regional security, NATO-Ukraine, Russian aggression, Lithuania, Poland, opposition to Russian expansion

Рецензенти:

Тробські Мацей, доктор габлітований, професор

Тодоров І.Я., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 29.03.2016 р.